

DOKTORI (PHD) DISSZERTÁCIÓ
TÉZISFÜZET

RUSZKAI ZSÓFIA

A változás lenyomatai.

Magyar katolikus püspökök információszerzési lehetőségei
az ágensi jelentések tükrében (1763-1799)

2023

Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISFÜZET

RUSZKAI ZSÓFIA
A változás lenyomatai.

**Magyar katolikus püspökök információszerzési lehetőségei
az ágensi jelentések tükrében (1763-1799)**

Interdiszciplináris Doktori Iskola
„Európa és a magyarság a 18. században” Doktori Program

Témavezető: Dr. habil. Forgó András PhD,
egyetemi docens, PTE BTK Újtörténeti Tanszék

A bíráló bizottság tagjai:

Dr. habil Gőzsy Zoltán PhD, tanszékvezető, PTE BTK Újtörténeti Tanszék

Dr. Kalmár János, egyetemi tanár, EKKE Történelemtudományi Intézet

Dr. Soós István, ny. tudományos főmunkatárs, ELKH EKKE

Dr. Tóth Tamás, egyetemi magántanár, PPKE

Dr. Tusor Péter, egyetemi docens, PPKE Történettudományi Intézet

Pécs, 2023.

Tartalomjegyzék

I. Bevezető	1
1. Köszönetnyilvánítás	1
2. A kutatás célja és határvonalai	1
3. A dolgozat felépítése	5
II. Szakirodalmi áttekintés	7
1. A felvilágosodás nemzetközi szakirodalma	8
a) A <i>Tridentinum</i> mint kezdet	13
b) Az egyházi felvilágosodás	17
i. Az egyházi felvilágosodás – a külföldi szakirodalom tükrében	17
ii. Az egyházi felvilágosodás – a magyar szakirodalom tükrében	23
2. A felvilágosult katolicizmus kapcsolatai – értelmezési lehetőségek	27
3. A Habsburg felvilágosult abszolutizmus és a magyar katolikus egyház	30
a) A magyar katolikus püspökök Róma és Bécs között félúton	41
III. Kutatásmódszertan, a disszertáció főbb kérdései	47
1. Haladás vagy visszaesés? - A válságelmélet lehetőségei	48
2. Honnan jöttek, kik ők, mit csináltak? - Amelyekre az életutak elemzése rávilágít ..	57
3. Információáramlás	61
IV. Három püspök, három életút, egy szellemiség	65
1. Meghatározó impulzusok	66
V. A római ágensek levelei	72
1. Az ágensi szerepkör és a római ágensi levelek	72
2. Hivatalos csatorna csekély információval - Giuseppe Garampi levelei	75
3. Eseménytörténeti áttekintés	78
a) Az egri egyházmegye és a munkácsi görögkatolikus püspökség viszonya	78
b) A jezsuita rend feloszlata	80
c) A francia egyház válsága	83
d) A francia forradalom és Napóleon itáliai hadjárata	84
4. Klimó György és Paolo Bernardo Giordani	86
5. Eszterházy Károly római agentúrája	97
a) Giorgio Merenda	98
i. Merenda információi a jezsuita szerzetesrend feloszlata	98
b) A legalkalmasabb személy: Domenico Sala	101
6. Szily János római agentúrája	104
7. Az ágensi jelentések főbb témacsoportjai	112
a) A <i>Tridentinum</i> és a katolikus felvilágosodás	115

i.	Egyházmegyei ügyek.....	115
ii.	Könyvgyűjtési tevékenység.....	118
iii.	Papképzés	127
b)	A magyar katolikus egyház és a Habsburg felvilágosult abszolutizmus	132
i.	Az 1764-1765. évi országgyűlés.....	132
ii.	Pécs szabad királyi városi rangra emelésének ügye	134
iii.	Eger és a munkácsi görögkatolikus püspökség ügye	141
iv.	A Habsburg-magyar viszonyrendszer az 1780-as években.....	146
v.	Az 1790-91. évi országgyűlés – egy új viszonyrendszer születése a magyar katolikus egyházfők és a Habsburg állam között	149
VI.	Összegzés.....	154
1.	A válság folyamatának ábrázolásai az ágensi levelekben	156
VII.	Függelék.....	162
1.	Pécsi Egyházmegyei Levéltár, Püspöki Levéltár	162
2.	Egri Főegyházmegyei Levéltár	170
3.	Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár.....	188
4.	Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Quart. Italica	193
5.	Archivio Apostolico Vaticano, Fondo Garampi és Archivio della Nunziatura in Vienna.....	194
VIII.	Bibliográfia.....	195
1.	Rövidítésjegyzék	195
2.	Levéltári és kézirattári források	12
3.	Irodalomjegyzék	196

ELMÉLETI HÁTTÉR

1. Kérdésfelvetés, célkitűzések

Világunkat és életünket átszövik az események folyamatosságai. Az akciók és a reakciók láncolata állandó mozgásban tart minket, de a haladás iránya – előre vagy hátra – rendkívül szubjektív. Ennek megfelelően a változás folyamata és megélése egyaránt lehet pozitív – fejlődés, újítás, előrehaladás – és negatív – visszaesés, krízis, válság.

Kutatásom célja az volt, hogy feltárjam a 18. század második felében működő három magyar katolikus püspök (Klimo György, Eszterházy Károly, Szily János) római ágenseinek levelezését, és ezáltal bemutassam a felvilágosodás korszakában bekövetkezett változásokat az egyházi és világi hatalom viszonyrendszerében. A kutatás középpontjában az ágensi levelek állnak, amelyek részleteiben vizsgálják az egyházi változásokat és az ezekre adott válaszokat. A levelek bemutatják az egyházi felvilágosodás magyar katolikus adaptációját, a kulturális és művelődési reformokat, valamint az egyházi és világi hatalom közötti kapcsolatokat.

A kutatás során a három püspök ágensi levelei, valamint a bécsi nuncius, Giuseppe Garampi és a pécsi kanonok, Koller József Klimo püspökkel történő levélváltásai alapján próbáltam rekonstruálni és elemezni ezen időszak egyházpolitikai és kulturális eseményeit, valamint az ezekre adott válaszokat.

2. Régi és új megközelítések a felvilágosodásról

Ahhoz, hogy megértsük az egyház és a világi uralkodók reakcióit, s végül a korszak működését, szükséges megismerkednünk az egyes szereplők mozgatórugóival, motivációival. Ezt elősegítve ebben a fejezetben a felvilágosodás külföldi és magyar szakirodalmát foglalom össze.

a. A nemzetközi szakirodalom tükrében

A felvilágosodás, sokáig ambivalens érzéseket váltott ki, és a katolikus egyház is csak később oldotta fel a két évszázados megbélyegzését. Az 1965. december 7-én kiadott *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúcióval tisztázta ezt a szellemi áramlatot.

Az 1960-as években kezdték tágítani a felvilágosodás szűk értelmezését, részben a II. vatikáni zsinatnak, részben a marxista történetírásnak köszönhetően. A felvilágosodást már nemcsak világi, vallásellenes és radikális jelzőkkel illették, hanem egy sokkal szélesebb és színesebb spektrumot mutató szellemi mozgalomként kezdték látni.

A felvilágosodás nemzetközi szakirodalmában is kiderült, hogy a szellemi áramlat sokféle megjelenési formát öltött, és nemzetileg is különbözött. Paul Hazard szerint a felvilágosodás bölcsője a németalföldi területeken volt, és az 1980-as években kezdték el beszélni a "felvilágosodásokról" többesszámban.

Peter Gay kiemelte a kereszténység szerepét a felvilágosodásban, mivel a korszak gondolkodói között közös jegyként értelmezte a vallás észszerűségét. A szekularizáció és a tudomány fejlődése is meghatározó volt a korszakban.

A felvilágosodás különböző változatait vizsgálva látható, hogy voltak radikális, konzervatív és ellenfelvilágosodási irányzatok. A felvilágosodás határai is változatosak voltak, és az 1970-80-as évektől kezdve a posztmodernista megközelítések is érintették a témát, különös tekintettel a nemzeti karakterjegyekre és ideológiai harcokra.

Az időhatárok megállapítása nehéz, de általánosságban a felvilágosodás intenzív korszakát az 18. század második felére tehetjük, amely számos területre hatással volt, beleértve a tudományokat, társadalmat, vallásokat és hatalmi viszonyokat is.

b. A Tridentinum mint kezdet

A katolikus hit, valamint a katolikus egyház belső – intézményi – megújításának igénye megelőzte a felvilágosodás korszakát. A katolikus reformgondolatok a trienti zsinaton (1545-1563) fogalmazódtak meg és szolgáltak alapjainak a 18. századi törekvéseknek. Elsődleges céljaként fogalmazta meg a nyugati kereszténység egységének megerősítését a protestantizmus megjelenésének kezdeteikor.

A zsinat a papképzés fejlesztésének fontos állomásává vált, mivel egy új típusú intézményt állított fel, amely egységes szellemi, lelki és fegyelmi felkészültséget biztosított az egyházmegyei papok számára. Megfogalmazódott benne a papi ideál is, amelynek legfontosabb követelményei között található a helyben lakás és a hívekkel kialakított személyes kapcsolat fenntartása.

Fontos kiemelni, hogy a zsinaton megfogalmazott reformok bevezetése Európán belül eltérő ütemben következett be. A 18. század egyszerre szólt a felvilágosodás megjelenéséről, hatásairól és a felekezetszerveződés kitolódásáról – kései konfesszionizációról - a Magyar Királyság területén. Ennek a sajátságos helyzetnek a feltételeit olyan történeti események – a török visszafoglaló háborúk és a Rákóczi-szabadságharc – alakították ki, amelyek nem tették lehetővé az ország belpolitikai, társadalmi és gazdasági stabilitását a 17-18. század fordulóján.

Ezek a megállapítások és gondolatmenetek az egyházi fejlődés és megújulás kontinuitását támasztják alá, amelyre az igény már megfogalmazódott a trienti zsinat előtt. A

dekrétumokban rögzített reformok megvalósítása pedig egy időben lassan, de felfelé ívelő görbének alakját mutatja, amelyet a felvilágosodás szellemisége is tovább formált.

c. Az egyházi felvilágosodás külföldi szakirodalmi áttekintése

Az egyházi felvilágosodás fogalma az elmúlt negyven évben vált elfogadottá és értelmezhetővé a külföldi szakirodalomban. Ezt a megközelítést a felvilágosodás és a kereszténység viszonyának összetettségére alapozzák.

Az előzetes kutatások többsége korábban Franciaországra fókuszált, de a szellemi áramlatok komplexitását kezdték el felismerni. Az egyházi felvilágosodás nem egységes és homogén, inkább sokszínű és változatos. Az egyház reakciója a felvilágosodásra és az új intellektuális korszakra kihívást jelentett, és az intézmény is kénytelen volt reformokba kezdeni. A katolikus és protestáns vonulatok megkülönböztetése is fontos, és az egyházi felvilágosodás számos területen megjelent, beleértve a tolerancia, közerkölcs, és politikai kötelezettségek területét is. Az ész és a hit kérdései felvetődtek az egyházban, és az intézmény igyekezett modernizálódni, hogy megfeleljen az új kihívásoknak. A janzenizmus és febronianizmus radikális gondolatai meghatározták a felvilágosodást, de nemcsak vallásellenes irányultságúak voltak, hanem komplex elképzeléseket is tartalmaztak.

Az egyházi reformok mellett a népi hiedelmek és szentkultusz kérdése is fontos volt. Az felvilágosodásban számos területen megnyilvánuló változásokat kutató történészek az egyéni életutakra összpontosítanak, és azokat az adaptációs folyamatokat elemzik, amelyeken keresztül az egyház reagált a korszak változásaira.

Az egyházi felvilágosodás sokféle területen megnyilvánult, és a felvilágosodás különböző aspektusait is magában foglalta, például a nők jogait, rabszolgaság intézményét, és az ünnepnapok számának csökkentését.

d. Az egyházi felvilágosodás magyar szakirodalmi áttekintése

A katolikus felvilágosodás magyar adaptációjában Lodovico Antonio Muratori kulcsszereplő. A hazai szakirodalom kiterjedten foglalkozott a magyar recepciótörténetével. Muratori hatása a magyar katolikus hitéletre és gyakorlatra meghatározó volt, különösen a felebaráti szeretetről és a keresztény áhítatról szóló műveivel.

A magyar egyházi felvilágosodás kutatásában Muratori és műveinek kiemelt szerepet tulajdonítanak, valamint vizsgálják a magyar katolikus püspökök kulturális tevékenységét és életútjukat.

Az adaptációs folyamatok és a felvilágosodás gyökerei is fontosak a kutatásokban. A Muratori-kutatások több évtizeden keresztül korlátozódtak a két művének bemutatására, de később bővült a kutatás azok terjesztői felé is, például Barkóczy Ferenc egri püspök tevékenységére. A modenai pap hatása továbbterjedt olyan magyar írókra, mint Révai Miklós és Bessenyei György.

e. A felvilágosult katolicizmus kapcsolatai

A 2000-es években készült hazai tanulmányok központi témája az 18. század második felében püspöki kinevezést nyert magyar egyháziak tevékenysége, különösen Barkóczy Ferenc, Klimó György, Eszterházy Károly és Szily János püspökök munkássága. Ezek a püspökök kiemelkedően fontos szerepet játszottak a magyar egyházmegyék kulturális életének fejlesztésében, különös tekintettel könyvgyűjtésre és mecénási tevékenységeikre.

Ezek a püspökök a római Collegium növendékei voltak, kivételt képez Klimó, aki a nagyszombati szemináriumban tanult. Ennek köszönhetően közvetlenül megismerhették a római kultúrát és tudományos életet, és ezeket a tapasztalatokat hazahozták magukkal.

Az egyháziak intenzív levelezési kapcsolatot tartottak fent Giuseppe Garampi bécsi nunciussal, és a kutatások a Garampi-féle levelezések feldolgozására összpontosultak. Ezek a levelek három fő témakört ölelnek fel: pápai állam egyházpolitikáját, könyvek beszerzését és a Galíciában és Bukovinában zajló katolikus egyház térítő politikáját.

A második témakör esetében az "írók köztársasága" egy olyan teret jelentett, ahol az értelmiségiek információkat cserélhettek a korszakot meghatározó művekről. Ez a közeg lehetőséget teremtett a gondolatok megosztására és a vélemények kinyilvánítására a művek tartalmáról. Az értelmiségiek, legyenek világiak vagy egyháziak, különböző területekről érkeztek, és a kapcsolatok területi és felekezeti határokon átíveltek.

A levelezések révén az "írók köztársasága" befolyásolhatta az egyházi és világi gondolkodókat, és hatást gyakorolhatott az egyházi, kulturális és politikai szerepvállalásukra.

f. A Habsburg felvilágosult abszolutizmus és a magyar katolikus egyház

A Habsburg egyházpolitika és a hazai felsőpapság viszonya központi elem a magyar katolikus felvilágosodás kutatásban.

A felvilágosodás különböző formációkban jelentkezett a 18. században, például a felvilágosult abszolutizmus, az egyházi felvilágosodás, a janzenizmus, febronianizmus és a jozefinizmus. Az uralkodók, például II. József, a felvilágosodás eszméit alkalmazkodva a korszak sajátosságaihoz, reformokat hajtottak végre. Bár a jozefinizmus egyfajta felzárkózást

jelentett a nyugat-európai államokhoz, ugyanakkor konfliktust is okozott a magyar rendekkel, mint például az egyháziakkal.

A jozefinizmusnak politikai, gazdasági, egyházpolitikai és kulturális vonatkozásai voltak, és az állam szinte minden területére kiterjedt. Az állam az oktatás terén is aktívan közreműködött: már Mária Terézia is törekedett egyfajta egyházi hivatalnoki réteg kialakítására. II. József az állam érdekét az egyházé vagy a rendek fölé helyezte már. II. József felhasználta a felvilágosodás gondolatait a gazdaság, a társadalom és az egyház modernizálásához, bár ehhez nem volt meg a megfelelő társadalmi bázis. Ennek eredményeként abszolutisztikus eszközökkel, rendeletek útján próbálta elérni célját. Az uralkodó és a nemesség eltérően értelmezték a felvilágosodás gondolatait, és ezek eltérő alkalmazási formákat eredményeztek.

A jozefinizmus gyökerei a gallikanizmusban és febronianizmusban is megtalálhatók, amelyek a pápai joghatóság szűkítésére irányultak. II. József célja az állam centralizálása volt, és számos intézkedéssel korlátozta az egyház hatalmát, amellyel a pápa, VI. Piusz és a katolikus egyháziak ellenállását is kiváltotta. A magyar katolikus püspökök erősen tiltakozott II. József reformjaival, és az egyház elleni intézkedéseivel szemben.

g. A magyar katolikus püspökök Róma és Bécs között félúton

A magyar történészek a 2010-es évek elejétől újfajta megközelítésben kezdték el értelmezni a magyar katolikus püspökök és a Habsburg uralkodók közötti konfliktust, valamint szerepvállalásokat.

Az újabb tanulmányok rávilágítanak arra, hogy az állam és a magyar katolikus egyház saját hatalmi státuszuk megszilárdításán munkálkodott. Hangsúlyozzák az államnak a Magyar Királyság gazdasági biztosítását, valamint az állami pozíciók erősítését az egyházban, és az ehhez kapcsolódó megbízható, lojális és jártas egyházi vezetők kinevezését. Az állam és az egyház együttműködése az alsó társadalmi szintek bevonásával valósult meg, például az egyházmegyés papok és tanítók közreműködésével. Az egyház közvetítői szerepe az állam és a társadalom közötti kommunikációban kiemelkedő és rendkívül fontos volt.

MÓDSZERTAN

A római ágensektől érkezett levelek a 18. század második felében végbemenő változások felismerését és a válaszadásokat örökítették meg. Egyrésztük a püspökök egyházmegyei és kulturális tevékenységének lenyomatai, másik részük pedig a katolikus egyház intézményét, hatalmát és működését érintő eseményeket rögzítik. Ennek megfelelően a beszámolók egyszerre mutatnak rá az egyházi felvilágosodás itáliai típusának hazai katolikus adaptációjára, továbbá egy külső, illetve egy belső válság megélésére.

Az ágensi levelekben írtak módszertani megközelítésében a korszakban fennálló rend változásának kezelési lehetőségeinek, útjainak feltárása, megértése motivált. Azokat a megoldási folyamatokat, döntési mechanizmusok lenyomatait kívántam bemutatni, amelyek ezekre utalhattak. Mindeközben olyan kérdések megválaszolására is törekedtem, mint például mi a szerepük a levelekben olvasható információknak, hogyan rekonstruálható a római ágensek válságfelismerésének és -megélésének folyamata, s mitől igaz és releváns egy információ?

A válságelemzés elméletének bevonásával az ágensi jelentéseket új aspektusból kívántam megvilágítani. Egy olyan folyamatábrázolás volt a célom, amelyben először is a szellemi áramlat hazai adaptációjának három példája látható, ahogyan erre a változásra válaszoltak. Másodszor pedig annak a külpolitikai miliőnek a bemutatása általuk, amellyel az egyetemes katolikus egyház és a három magyar katolikus püspök egyaránt szembe nézett a 18. század második felében.

3. Az ágensi levelek

A római ágensek levelei tartalmukat illetően három témakörre csoportosíthatók: 1. az adott egyházmegye ügyeinek ismertetése és képvisellete Rómában; 2. különféle könyvek és művészeti alkotások felkutatása, beszerzése és továbbítása; 3. tájékoztatás a Szentszék és az európai katolikus egyházakat érintő - elsősorban - politikai, egyházi és kulturális eseményekről.

A dolgozatban felhasznált ágensi levelek a következő történeti eseményekkel foglalkoztak: a *Tridentinum* és a katolikus felvilágosodás (egyházmegyei ügyek, könyvgyűjtés, egyházmegyei papság nevelése, oktatása.); a magyar katolikus egyház és a Habsburg felvilágosult abszolutizmus (speciális helyzetek – Pécs szabad királyi városi rangra emelésének ügye; az egeri egyházmegye és a munkácsi görögkatolikus püspökség viszonya; a jezsuita rend feloszlata; a francia egyház válsága; a francia forradalom és Napóleon itáliai hadjárata. A kutatás során és a dolgozat megírásához felhasznált források közül az utolsó három témakör kifejezetten újdonságként emelhető ki, mivel ezekkel idáig nem foglalkoztak hazai történészek.

a. Klimó György és Paolo Bernardo Giordani

A pécsi püspök római ágense jól ismert szereplője volt a korszak diplomáciai körforgásának. 1764 elejétől találhatók tőle levelek, amelyeknek többségében a jezsuita rend feloszlásáról számolt be. Giordani kivételes kapcsolatainak köszönhetően több leveléhez olyan iratok másolatait csatolta, amelyek egyaránt tartalmazták világi udvarok és egyháziak – jezsuita barátok - érveléseit. A római kanonok küldeményeiben ezt a világi hatalmi eljárásmodot rögzítette és mutatta be részletgazdagon a pécsi püspök számára.

Egyházi személyként diplomáciai tapasztalataival igazi bennfentesként tekinthetünk személyére, aki az események színterei mögül tudósított Klimó Györgynek. Nemcsak a spanyol, francia és portugál eseményekről írt leveleiben, de a kisebb hercegségek, királyságok területén zajló és a jezsuita rendet érintő történeésekről is beszámolt. A levelek összességéből a katolikus egyház egy olyan krízis helyzete rajzolódik ki, amelyben a világi hatalmak kritikájukkal és fellépésükkel tulajdonképpen a klerikus világ korruptségának megszüntetését célozták meg.

A Giordani által megszerzett és elküldött csatolt dokumentumokból kiderül, hogy az európai udvarok logikusan átgondolták és építették fel stratégiájukat. A Szentszék válaszügye csekély volt, a római kanonok nem tudósított komoly ellenállásról, ezzel szemben egyfajta belső káosz eluralkodását mutatta be, amelyben XIV. Kelemen pápa legfőbb fegyverének az időhúzás bizonyult.

b. Eszterházy Károly római agentúrája

Az egri püspök sok éven keresztül (1761-1796) egy itáliai családot, a Merendákat foglalkoztatta ügyvivőiként. Őket 1795 végén váltotta le Giovanni Battista Caprara bíboros javaslata miatt, aki Domenico Sala apátot ajánlotta be a tisztség betöltésére annak szakmai és emberi kvalitásai miatt.

A Merenda-levelek három generáció munkáját őrzik és leginkább könyvek, műalkotások beszerzéséről, egyházi ügyek képviseléről tájékoztatnak. Domenico Sala leveleiben a Bonaparte Napóleon által vezetett francia csapatok itáliai jelenlétéről és annak következményeiről számolt be. Utolsó fennmaradt levelében (1798. október 12.) a korok körülményeiről emlékezett meg röviden. Az apát megfogalmazásából kiderül, hogy ezt veszteségekkel és szorult helyzettel teli időszakként élte meg, amelyben csak az Isten kegyelmébe vetett hit adhatott erőt az emberek számára.

c. Szily János római agentúrája

A szombathelyi püspököt Eszterházy Károly példájához hasonlóan szintén egy itáliai család, Bartholomeo, majd Francesco Pinto Poloni informálták haláláig. A forráscsoport különlegességét rendezési elve adja, ugyanis amely szerint a püspöki válaszlevelek a római ágensi levelek szerves részét képezik, s nem különálló forráscsoportban – *Protocollumokban* - keresendők más fogalmazványok mellett.

Bartholomeo 1782-től egyre gyakrabban számolt be azokról a nemzetközi történetekről, amelyek a katolikus egyházat érintették. 1796 tavaszától, amikor fia, Francesco bekapcsolódott az ügyvivői tevékenységbe, gyakoribbakká váltak a levelek Rómából. A küldemények száma pedig jól láthatóan megduplázódott Francesco szolgálati évei alatt az 1782-1796. közötti időszakhoz képest. Az ágens leveleiben a francia forradalom eseményeiről számolt be.

A fennmaradt utolsó levelekben realistán, ugyanakkor beletörődően szemlélték a történeteket és várták, hogy bekövetkezzen az elkerülhetetlen háború a franciák és Nápoly között, majd az esetleges béke megkötése. A szombathelyi püspök megfogalmazásában kellően érzékeltette a korszak eseményeinek bizonytalan kimenetelét, tulajdonképpen a dolgok, s maga a világ körforgását háború és béke között.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az ágensi levelek azon csoportjának, amely a katolikus egyházat érintő eseményeket rögzítették, részletes vizsgálatával igyekeztem rámutatni a válság felismerésének és megtapasztalásának pillanataira.

Az ügyvivőket két csoportra osztottam társadalmi hovatartozásukat illetően: egyházi és világi személyekre, mivel ez a jellemvonás erősen meghatározta az ágensek nem csak kapcsolathálózatát, de az információk jellegét, hitelességét és sokszínűségét is, továbbá a korabeli események értelmezését is. A római ágensekről tudható információk alapján állapítottam meg, hogy az információk minőségét befolyásolta az egyházi karrier vagy múlt. Az általuk interpretált történetekből, információkból kitűnik, hogy a klerikusok a korabeli eseményekben fenyegetettséget láttak a katolikus egyház működésére és hatalmára vonatkozóan.

Publikációs lista

Bernardo Giordani levelei Klimó Györgyhöz. In: *Közvetítő rendszerek, médiumok és hatalomgyakorlás a kora újkori Európában. Információtörténelem*. Szerk. B. Székely Dorottya Piroska - Kovács Dóra - Vida Bence - Virág Csilla. Budapest, 2021. 180-207.

Enlightenment and Catholicism in Europe. A Transnational History. (ismertetés) In: *Egyháztörténeti Szemle* (20. évf. 2. sz.). 2019. 121-125.

Lodovico Antonio Muratori és az „igazság szeretete”. In: *Egyház és reprezentáció a régi Magyarországon*. Szerk. Báthory, Orsolya - Kónya, Franciska. Budapest (MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport) 2016. 325-332.

S. Sárdi Margit: Napló-könyv. Magyar nyelvű naplók 1800 előtt. (Ism. Ruskai Zsófia) In: *Turul* (2015) 88/1. 32-33.

Kora újkori nyomtatott képek Angliából. In: *Studiolo* (2014) I. 101-103.

Angol mediátorok a Rákóczi-szabadságharcról. In: *Akikre büszkék vagyunk: Válogatás a Fiatal bölcsészek a tudományért intézményközi TDK konferencián bemutatott dolgozatokból*. Szerk. Jankovics Mária. Szombathely, 2012. 220-226.

Konferencia előadások

Agency in the Early Modern Habsburg Monarchy, ELTE BTK, 2023.06.29-30.

The Early Modern Period in the Balkans and Central Europe – Sources, Methods and Concepts, Sofia University St. Kliment Ohridski, 2022.06.22-25.

Tér, eszköz, gondolat - Az egyéni élet perspektívái, online, 2020.12.03-04.

Információ és társadalom. Közvetítő rendszerek, médiumok és hatalomgyakorlás a kora újkorban, ELTE BTK, 2019.06.05-06.